

*Jelena Laušev**

**BOŽIDAR CEROVIĆ:
TRANZICIJA ZAMISLI I OSTVARENJA
CENTAR ZA IZDAVAČKU DELATNOST
EKONOMSKOG FAKULTETA U BEOGRADU, 2012.**

Knjiga Prof. Dr Božidara Cerovića pod nazivom 'Tranzicija - zamisli i ostvarenja' rezultat je autorovog sveobuhvatnog, kako teorijskog tako i empirijskog istraživačkog rada na različitim aspektima ekonomske tranzicije, tokom poslednje dve decenije, kojom se kritički analiziraju ekonomske politike i programi privatizacije kao i njihovi ishodi i posledice. Knjiga nudi sveobuhvatan uvid u složenost samog procesa transformacije s osnovim ciljem da doprinese boljem razumevanju iskustva kroz koje su prošle i još uvek prolaze tranzicione ekonomije.

U celini pod nazivom *Knjiga prva: Zamisli* iznose se osnovne ideje na kojima je utemeljen proces tranzicije s ciljem povećanja ekonomske efikasnosti. Poseban doprinos predstavlja autorov opis ekonomskih politika neophodnih za makroekonomsku stabilizaciju u uslovima hiperinflacije. Autor dokumentuje teške i duboke posledice restrukturiranja u brojnim tranzicionim ekonomijama.

U drugom delu prve celine analizira se ekonomska opravdanost privatizacije i detaljan opis prednosti i mana različitih metoda privatizacije. Pažnja se takođe posvećuje i problemima privatizacije velikih preduzeća i značaju uticaja konkurencije na uspešnost privatizacije istih.

Autor koristi teorijski model principala i agenta da prikaže razlike u funkcionisanju sistema privatne svojine od sistema državnog vlasništva. Zatim se proces privatizacije, kao izraz zahteva za efikasnijim privređivanjem, povezuje sa napretkom u demokratičnosti društva.

* J. Laušev, dr. sc., Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet (E-mail: jelena@ekof.bg.ac.rs)

U narednim poglavljima čitalac će naći teorijske modele koji opisuju ponašanje samoupravnih preduzeća koja su bila karakteristična za nekadašnju jugoslovensku privredu. Na osnovu mikroekonomske analize autor izvodi razloge za njihovu privatizaciju. Naime, u poglavlju o specifičnostima privatizacije samoupravnih preduzeća, autor ističe na osnovu analiza objavljenih krajem 1980-tih i početkom 1990-tih godina, prednosti privatizacije društvene u odnosu na državnu svojinu. Autor argumentuje zašto je bivša jugoslovenska ekonomija imala sve uslove za brže i jednostavnije prilagođavanje tržišnoj privredi u odnosu na ostale zemlje u tranziciji. Istovremeno se navodi i čitav niz rešenja koja su mogla da pruže zdraviji i ekonomski perspektivniji proces privatizacije putem deoničarstva zaposlenih u odnosu na ostale metode privatizacije koji su bili sprovedeni. S tim u vezi autor argumentuje da je za privredu samoupravnog tipa najpodesniji model internog deoničarstva tj. deoničarstva zaposlenih i pokazuje da je program privatizacije u koji je SFR Jugoslavija krenula tokom 1989. godine, iako kritikovan, ipak bio validan sa ekonomskog stanovišta. Sistematska analiza programa privatizacije u Jugoslaviji i Srbiji od 1990. godine do današnjih dana kritički je izložena u poslednjem poglavlju *Knjige prve* o zamislima.

U celini pod nazivom *Knjiga druga: Ostvarenja* prvi deo se bavi tranzicijom i rastom. Efekti tranzicije na rast dobijeni ekonometrijskom analizom koriste se da bi se izmerio napredak u reformama u zemljama u tranziciji i da bi se ustanovilo koliko su te reforme doprinele njihovom razvoju. Na osnovu tranzicionog iskustva različitih zemalja autor kritički ispituje generalizaciju procesa tranzicije i pokazuje da se u velikom broju slučajeva nisu uvažile specifičnosti i razlike između zemalja u tranziciji. Tu se pre svega ističe neizbežan i dugotrajan uticaj nasleđenih uslova na brzinu i tok tranzicionih reformi. U nastavku se navode tri faze tranzicije i analiziraju tri korespondentna modela rasta. Ekonometrijska analiza potvrđuje da najbitnije promene nastupaju u sredini procesa tranzicije na nivou od 40-60% ostvarenja ukupnih reformi te autor preporučuje da je već u toj fazi potrebno staviti naglasak na povećanje industrijske proizvodnje i izvoznu orijentaciju privrede.

Naredni deo druge celine knjige posvećen je tranzicionim procesima u Srbiji. Najpre se kritički analiziraju događaji u privredi iz 1990-tih koji otežavaju današnji ekonomski oporavak zemlje. Zatim se kritički ispituje model prodaje koji je promovisan programom privatizacije početkom 2000-tih godina. Autor i ovde koristi ekonometrijsku analizu da dokaže da je razvoj konkurentnog institucionalnog okruženja važniji od konkretnog izabranog modela privatizacije ali takođe ističe neophodnost decentralizacije i diverzifikacije modela privatizacije. Rezultati analize poslovnih performansi preduzeća različitih vlasničkih oblika prikazani su u nastavku dok se usporavanje procesa reformi nakon 2003. godine povezuje sa sub-optimalnim rezultatima u rastu privrede usled neefikasne upotrebe stranih direktnih investicija. Naime, empirijska analiza dokazuje da je još 2003. godine

trebalo promeniti model reformi kako u Srbiji tako i u ostalim zemaljama Zapadnog Balkana. Konačno, autor nalazi i da je neadekvatna politika konkurencije ne samo negativno uticala na efekte procesa liberalizacije i privatizacije već i na veću izloženost privrede globalnoj ekonomskoj krizi.

Knjiga se završava zaključkom da su uverenja o безусловnoj sposobnosti tržišta imali visoku cenu s obzirom da je iskustvo pokazalo da je proces prevođenja tranzicione ekonomije u sistem sličan razvijenoj tržišnoj privredi sporiji od očekivanog. Štaviše, knjiga je ostala otvorena prema novim izazovima s kojima će se susretati tranzicione ekonomije u budućnosti.

U celini posmatrano knjiga predstavlja značajan teorijski i empirijski poduhvat koji je od posebne vrednosti zbog svog predskazujućeg karaktera (u starijim autorovim tekstovima) ali i zbog svoje velike današnje aktuelnosti. Može se reći da je osnovni doprinos ove knjige u detaljnom preispitivanju procesa tranzicije tokom kog autor, iako svestan njegove neophodnosti, dokazuje da je simplifikovano stvaranje tranzicionih shema dovelo do suboptimalnih rezultata i/ili neostvarenih zamisli. S obzirom na sadržaj i metodologiju, knjiga služi kao izvrstan udžbenik za studente ekonomije, kao i za kreatore sadašnje i buduće ekonomske politike u zemljama u tranziciji ali i za sve one koji su zainteresovani za razumevanje procesa ekonomske tranzicije.